

Byggnadsminnesförklaring av Kopparvågen i Falun, Kopparvågen 1, Falu stad och kommun.

Länsstyrelsen i Dalarnas län beslutar med stöd av 3 kap 1 § kulturmiljölagen (1988:950), förkortad KML, att förklara Kopparvågen, Kopparvågen 1, Falu stad och kommun för byggnadsminne.

Länsstyrelsen meddelar enligt 3 kap 2 § KML följande skyddsbestämmelser:

1. Byggnaden får inte rivas, flyttas, byggas om eller på annat sätt förändras till sin exteriör.
2. I byggnadens inre får inte göras ingrepp i stomme eller förändra rumsindelningen med undantag för vinden och det inredda kontorsrummet från 1980-talet i bottenvåningens mittensal.
3. I byggnaden får inte göras ingrepp i eller ändring av äldre fast inredning som tillkommit före år 1900. Det gäller tak, lister, fönster, inre putsväggar och dörrar.
4. Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

Samråd skall ske med länsstyrelsen i frågor som rör underhåll och vård av byggnad.

Om särskilda skäl föreligger för att ändra byggnadsminnet i strid mot skyddsföreskrifterna får länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § KML lämna tillstånd till sådana förändringar.

Beskrivning av ärendet

Frågan om byggnadsminnesförklaring väcktes 2018-01-29 av Länsstyrelsen.

Kopparvågen är en byggnad som haft stor betydelse för kopparhanteringen i Falun. Av skatteskäl vägdes och kontrollerades den råkoppar som bergsmännens tillverkade innan den såldes. En andel av den invägda råkopparen betalades som skatt till staten. Avdrag gjordes även för avgifter för fattigvård, vågbokhållarens underhåll och avgifter till kyrkan. Straffen var hårda om man medvetet sålde sin koppar utanför vågen. Kopparproduktionen var under flera hundra år en betydande inkomstkälla för staten och ledde till en omfattande handel långt utanför Sveriges gränser. I Våghuvudböckerna kan man få information om kopparproduktionen och handeln med kopparn från Falun.

Kopparvågen är centralt placerad i staden, invid Faluån och Falubron vid Hälsingtorget i Falun. Läget var strategiskt för stadens affärliv. Härifrån kunde man också nyttja sjövägen över Tisken och Runn för vidaretransport till Garverket i Avesta där man från 1630-talet och framåt förädlade råkopparen. Till Kopparvågen hörde två segelskutor och fem mindre båtar. På vintern användes slädar. Forbönder från bl.a. Stora Skedvi och Torsång socknar hade transporten av koppar som extrainkomst.

Vågtvånget på koppar infördes redan 1546. År 1633 inrättades det första våghuset i Falun på den nuvarande platsen, men brann ner år 1761 i en av de största stadsbränder som drabbat Falun. Det ersattes av ett nytt våghus av sten som idag står på platsen.

Vågtvånget upphörde 1873 och därefter användes våghuset några år som spannmålsmagasin. År 1895 inrättades ett museum i Kopparvågen för Stora Kopparbergs Bergslags AB:s samlingar av modell-mineral och myntsamling. Ritningar till anläggningen utfördes av arkitekten Nils Nordén. Här visades bl.a. Polhems alfabet. Byggnaden ansågs lämplig för ändamålet då den var starkt knuten till företaget. Efter 1921 fick Kopparvågen en ny funktion då det blev och bibliotek för Stora Kopparberg Bergslags AB. Sedan 1992 har Kopparvågen fungerat som magasin för Stiftelsen Dalarnas museums samlingar samt kontor.

Byggnaden är en slätputsad stenbyggnad uppförd år 1774/1775 i ett våningsplan samt vind och ett litet källarutrymme. Byggnaden har ett valmat mansardtak av koppar och fasaden mot torget har en frontespis och två vindskupor samt en liten skorsten. Idag finns två ingångar från torget. Dörrarna är kopparklädda

pardörrar ritade av Peder Clason 1926. Mot ån vilar grundmuren av sten på åbottnen. På muren närmast Falubron har årsmarkering gjorts på Faluåns högvattennivåer genom åren. Byggnaden har 13 fönster som är bågformade och småspröjsade, har kraftigt markerad mittpost och tvärpost placerad högt så att den nedre luften blir högre än den övre. I vissa av fönstren mot Hälsingtorget finns äldre skyddsgaller av järn.

I byggnadsspecifikationen vid uppförandet av Kopparvågen skulle det finnas ett rum för avstjälpning av kopparn, ett rum för invägning och ett rum för urlastning. Därutöver fanns kontor, arkivrum för vågbokhållaren samt övrig personal. På vinden förvarades segel samt annat som hörde till båtarna och i den lilla källaren förvarades bl.a. tjäran som användes till underhåll av dessa.

Idag återstår fortfarande mycket av den ursprungliga rumsindelningen. I bottenplan finns ett rum mot vardera gaveln och en stor sal i byggnadens mitt. I anslutning till detta ligger kontor och arkivrum på rad mot Hälsingtorget. I salen har ett litet kontorsrum inretts i det norra hörnet på 1980-talet. Trappan upp till vinden finns i byggnadens södra del. På vinden har man under 1900-talet byggt en brandmur för arkivmaterial, vilket krävt en förstärkning av bjälklaget genom de bärande stålpelare i stora rummet i bottenplan. Det lilla källarutrymmet med ingång från byggnadens södra gavel är idag pannrum där fjärrvärmepanna är installerad.

Motivering till beslutet

Kopparvågen är en byggnad av central betydelse för Världsarvet Falun. Den hade en mycket viktig roll för kopparhanteringen i Falun då all råkoppar som producerades passerade, kontrollerades och vägdes in här.

Kopparvågen är Sveriges enda bevarade våghus för koppar. Kopparvågens betydelse som institution har varit stor och representerar en viktig del i Falu gruvas och Sveriges historia. I Kopparvågen inrättades också ett av de första industrihistoriska museerna i Sverige, i regi av Stora Kopparberg Bergslags AB.

Hur man överklagar beslutet

Detta beslut kan överklagas hos förvaltningsrätten enligt bilaga 1.

De som deltagit i beslutet

Beslut i detta ärende har fattats av avdelningschef Anna Carlsson efter föredragning av antikvarie Olle Lind och med deltagande av företrädare för rättsenheten, enheten för kulturmiljö och samhällsplanering.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrifter.

Bilagor

Hur man överklagar

Kopia till:

Riksantikvarieämbetet

Falu kommun, myndighetsnämnden för bygg-och miljöfrågor

Falu kommun, kultur- och fritidsnämnden

Lantmäteriet Dalarna